

נשמת הבית

שאלות שנשאלו ליועצות ההלכה של מדרשת נשמת
בנושאי היריון, לידה, הנקה ואמצעי מניעה

בליווי הדרכה מעשית והסברים

ונספחים רפואיים

נְשִׁמַת הַבַּיִת

הריון, לידה, הנקה ואמצעי מניעה

מהדורת מרדכי דוד ועדינה כ"ץ

Sefer Nishmat HaBayit

Responsa on Pregnancy, Birth and Family Planning

© כל הזכויות שמורות מדרשת נשמת, 2017

ספרי מגיד, הוצאת קורן

ת"ד 4044 ירושלים 9104001

טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534

www.maggidbooks.com

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשרר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 978-965-526-234-6 ISBN

נדפס בישראל 2017 Printed in Israel

**כוס ברכות לנדיבי-עם
שזיכו את הרבים בהוצאת ספר זה**

**ד"ר מרדכי דוד ז"ל ועדינה תחי' כ"ץ
ובני משפחתם**

ד"ר ניקול ורענן איגוס

רחל וזאב וייס

זהבה ומשה שטראוס

**זכור לטוב ד"ר משה גרין ז"ל,
הנדיב המייסד של מפעל יועצות ההלכה**

המשתתפים בספר

המשיבות

הרבניות יועצות ההלכה: זיוית ברלינר
שירה כפיר
נועה לאו
גולדי כ"ץ סמסון
אורה קראוס
מיכל רונס
רחל שפרכר פרנקל

עורכי הספר: הרבנית חנה הנקין
הרב יהודה הנקין

נספחים רפואיים

וייעוץ רפואי: יועצת הלכה הרבנית ד"ר דינה צימרמן

ראש התכנית להכשרת

יועצות הלכה: הרב יעקב ורהפטיג

רכזת התכנית

להכשרת יועצות הלכה: יועצת הלכה הרבנית נועה לאו

רכזת המכון למחקר: יועצת הלכה הרבנית מיכל רונס

תוכן העניינים

12	דברי ברכה
17	הקדמת הרב יעקב ורהפטיג
19	דבר רכזת פרויקט הספר הרבנית מיכל רונס
21	הקדמת הרבנית חנה הנקין

שער א: היריון

25	סימן א: תחתונת בז' נקיים באישה המנסה להרות
30	סימן ב: עונות פרישה בהתחלת היריון
35	סימן ג: דם בשתן בזמן ההיריון
40	סימן ד: כתמים ודימומים בזמן היריון
47	סימן ה: דם במכשיר אולטרסאונד
49	סימן ו: דימומים בהיריון בסיכון בעקבות שליית פתח
52	סימן ז: ראיית דם לאחר תפירת צוואר הרחם
54	סימן ח: טבילה בהיריון

שער ב: לידה

61	סימן ט: דין פתיחת צוואר הרחם כהתחלת לידה
64	סימן י: האם יציאת הפקק הרירי אוסרת?
68	סימן יא: האם פעולת הפרדת קרומים ('סטריפינג') אוסרת?
72	סימן יב: האם ירידת מים אוסרת?
75	סימן יג: סיוע הבעל בחדר לידה
79	סימן יד: מוך דחוק ובדיקות ז' נקיים לאחר לידה
81	סימן טו: ספירת ז' נקיים לאחר ניתוח קיסרי
84	סימן טז: ראיית דם על ידי רופא בבדיקה לאחר הלידה
86	סימן יז: תלייה בטחורים בז' נקיים לאחר לידה

- סימן יח: הפסק טהרה ביולדת לאחר שקיעה. 89
 סימן יט: עונות פרישה וקביעת וסת בכ"ד חודש לאחר לידה 93
 סימן כ: בדיקות ז' נקיים במצב צניחת רחם 99
 סימן כא: תלייה בפצע בז' נקיים 106

שער ג: אובדן היריון

- סימן כב: ספירת ז' נקיים לאחר גרידה 113
 סימן כג: עונות פרישה לאחר הפלה 118
 סימן כד: הפחתת בדיקות באישה שעברה הפלה. 121

שער ד: הנקה

- סימן כה: בדין הרגשה 127
 סימן כו: כאב וחוסר עניין ביחסים 141
 סימן כז: דם על נייר קינוח 145
 סימן כח: המשך הנקה לאחר הפסקה בפעוט. 151
 סימן כט: העברת תינוק בין ההורים בימי הנידות 154

שער ה: אמצעי מניעה

- סימן ל: בדין דחיית היריון אחר לידה 161
 סימן לא: מניעת היריון לאחר כמה לידות 165
 סימן לב: שימוש בהתקן תוך-רחמי ודירוג אמצעי מניעה 171
 סימן לג: שימוש בקונדום במקרה של סכנה להרות 179
 סימן לד: שימוש בקוטל זרע 185
 סימן לה: שימוש בדיאפרגמה. 188
 סימן לו: בדין גלולת 'היום שאחרי'. 194
 סימן לז: שימוש בזריקת פרוגסטרון 197
 סימן לח: עונת פרישה וסילוק דמים בעת נטילת גלולות 199
 סימן לט: קביעת וסת לגלולות. 203
 סימן מ: עונת פרישה בתום השימוש בגלולות 209
 סימן מא: נטילת גלולות ברצף. 211
 סימן מב: מתי הופכים כתמים למחזור? 215
 סימן מג: דם לאחר תשמיש בנוטלת גלולות. 219

224	סימן מד: כתמים על תחתונית ובגד סינתטי
230	סימן מה: חשש לפצע ומיקום הדם על העד
233	סימן מו: המלצה בעקבות אי ספיגת גלולה
235	סימן מז: טבילה עם מדבקה הורמונלית
239	סימן מח: בדיקות ז' נקיים עם נובה רינג
243	סימן מט: טבילה עם נובה רינג
248	סימן נ: הכנסת התקן תוך-רחמי בז' נקיים
255	סימן נא: האם הוצאת התקן תוך-רחמי מטמאת?
257	סימן נב: דימום מפצע הנגרם ע"י התקן תוך-רחמי
260	סימן נג: בדין כתמים המקדימים את המחזור
265	סימן נד: צבעים בעדי בדיקה
268	סימן נה: בדיקות בעונת פרישה באישה המרבה להכתים
273	סימן נו: כתמים מזעריים פעם בחודש
277	סימן נז: המתנה לפני ספירת ז' נקיים בכתם המטמא
280	סימן נח: שטיפה לפני בדיקת ז' נקיים
286	סימן נט: נקודה על טמפון
290	סימן ס: מציאת דם בדיאפרגמה
293	סימן סא: עונת פרישה בשיטת המודעות לפוריות
297	סימן סב: בדיקת הפרשות בשיטת המודעות לפוריות
301	סימן סג: מצוות עונה ליל טבילה בשיטת מודעות הפוריות

נספחים רפואיים

309	נספח רפואי א: מערכת הרבייה הנשית
314	נספח רפואי ב: היריון
322	נספח רפואי ג: לידה
328	נספח רפואי ד: אובדן היריון
330	נספח רפואי ה: אמצעי מניעה
344	ביבליוגרפיה לנספחים הרפואיים

מפתחות

347	רשימת ספרים ומחברים שהוזכרו בספר
351	מפתח כללי

ברכת הג"ר אביגדור נבנצל

כס"ד ב' פ' אז ישיר ישראל תשע"ז ירושלים עה"ק תובכ"א
הראו לי ספר בשם נשמת הבית ובו שאלות שנשאלו ע"י נשים ותשובות שניתנו להן. ראיתי שהתשובות מעוגנות בספרי הפוסקים ומיועדות לאפשר לשואלות לנהוג כהלכה... המטרה היא להביא לשמי' טהרת המשפחה כדין: יבורכו כל המשקיעים בדבר גדול זה, שמצד אחד תלוי' בו פרי' ורכי' של עם ישראל, ומצד שני תלוי' בו טהרתן וקדושתן של ישראל. יתברכו כל העוסקים במלאכת הקדש מן השמים, ויזכו במהרה בימינו לקבלת פני משיח צדקנו.
צעיר הלויים,
אביגדור נבנצל

כס"ד ב' פ' אז ישיר ישראל תשע"ז ירושלים עה"ק תובכ"א

הראו לי ספר בשם נשמת הבית ובו שאלות שנשאלו ע"י נשים ותשובות שניתנו להן. ראיתי שהתשובות מעוגנות בספרי הפוסקים ומיועדות לאפשר לשואלות לנהוג כהלכה... המטרה היא להביא לשמי' טהרת המשפחה כדין: יבורכו כל המשקיעים בדבר גדול זה, שמצד אחד תלוי' בו פרי' ורכי' של עם ישראל, ומצד שני תלוי' בו טהרתן וקדושתן של ישראל. יתברכו כל העוסקים במלאכת הקדש מן השמים, ויזכו במהרה בימינו לקבלת פני משיח צדקנו.

צעיר הלויים,
אביגדור נבנצל

הרב דוב ליאור

רב העיר
קריית ארבע היא חברון ת"ז

כס"ד, טו תמוז תשע"ז

מכתב ברכה

הובא לפניי החיבור הגדול והמקיף 'נשמת הבית', העוסק בנושאים הלכתיים של היריון, לידה וטהרת המשפחה, על פי הדרכת הרבנים החשובים הר"י הנקין והר"י ורהפטיג העומדים בראש המכון בכל הקשור לפסיקת הלכה בנושאים אלו.

עברתי על חלק מהספר ושמתתי לראות חיבור נפלא המברר כל נושא החל ממקורות התלמוד וספרי ההלכה עד פוסקי דורנו. כל דין מבוסס על יסודות ההלכה האיתנים.

אין ספק שהקמת מוסד העונה לנשים הפונות בשאלות בנושאי טהרת המשפחה ע"י יועצות הלכה הוא מבורך, מפני שהרבה יותר נוח לאישה לדבר עם אישה מלב אל לב, וזה יביא להגברת ההשפעה ולשמירת הטהרה בחוגים רחבים.

ישר כוח להוגי הרעיון הר"י הנקין והרבנית חנה הנקין על תרומתם החשובה בהפעלת המכון. יהי רצון שיזכו להגביר את הטהרה בכל רבדי העם והפץ ה' בידם יצלה. בשולי הדברים שתי הערות:

א. לסימן כז - כתבתם שדם על נייר קינוח דינו ככתם, ומכיוון שנייר אינו מקבל טומאה - אין לאסור. לענ"ד נראה שדם קינוח על נייר אין דינו ככתם ואין חלים עליו הכללים שצריך להיות על דבר שמקבל טומאה ובשיעור גריס, אלא דינו כראייה בלי הרגשה (ולפי הש"ך הראשון בסימן קפג הוא טמא מדרבנן) ומטמא גם על נייר וגם בפחות מגריס, מפני שקינוח נחשב כאילו ראתה מגופה, ראה הלכות נדה לרמב"ן (פרק רביעי אות מה) דכתב: "המקנחת עצמה בעד הבדוק לה וטחתו כיריכה או שהניחתו תחת הכר או תחת הכסת ונמצא עליו דם, אם משוך טמאה בכל שהוא... הניחתו בקופסא אפילו היה עגול טמאה בכל שהוא". הנה הקפיד לכתוב כאן "המקנחת" ולא "הבודקת", משמע שזה מבחוקן, ומכיוון שאין במה לתלות טמאה ככל שהוא, אלא אם כן זה לאחר הטלת מי רגליים, שלפי שיטת מרן המחבר תולים שהדם בא מהכליות ולא מהרחם. וכן סובר הר"י אייבשיץ ('תפארת ישראל' קפג ס"ק א) שבקינוח טמאה אפילו בכל שהוא.

זכורני שלפני שנים רבות אמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמי שמטהר ברואה משהו בקינוח נחשב כמעלים עין מן האיסורים.

ב. לסימן יג - סיוע הבעל בחדר לידה. דומה שכל העניין הגיע בא מאמריקה, ואינו תואם את גדרו הצניעות המקודשים בעם ישראל.

הבעל צריך ללוות את אשתו עד חדר הלידה ותו לא. בחדר לידה יכולה להיות איתה אימה, חברתה או תומכת לידה, אבל לא הבעל.

אין נכון להעמיד את הבעל בניסיון שלא לגעת ולסייע לאשתו, ויש להסביר זאת ליולדת ולהשקיט את המיית לבה.

החזתם לכבוד התורה ולומדיה,

דוב ליאור

ה' בתמוז תשע"ז
29 ביוני 2017
13017

**"וַיֵּלֶתְךָ מִשֵּׁם הַהָרָה מִקִּדְּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּמִים וְהָיָה מִקִּדְּם
וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'"**

וברש"י מובא המדרש:

"וַיֵּט אֶהְלֵה אֶהְלֵה כתיב מלמד שנטע אהל שרה תחילה ואח"כ נטע אהלו" (בראשית י"ב ה)

מהתיאור המדויק של מיקוד האוהל מהתיאור שבסמוך נבנה מזבח, אין הכוונה לאוהל פשוט למגורים, אלא בית מדרש כמו בפסוק "איש תם יושב אוהלים" וכיון ששרה גיירה את הנשים ואברהם גייר את האנשים נבנו לצורך זה בתי מדרש, ובית המדרש של הנשים קדם לזה של האנשים. לפני שנים רבות עיתונאית מסוימת שהייתה כותבת בארץ מאמרים עבור עיתונים בחו"ל, סיפרה לי שרבות מחברותיה היו מקפידות יותר בענייני טהרת המשפחה לו הייתה להם כתובת נשית להיוועץ בה. הרב והרבנית הנקין מצאו דרך מיוחדת להתמודד עם אתגר זה והקימו במדרשת נשמת מסלול מיוחד לנשים שעסקו כבר שנים בלימוד מעמיק של הגמרא ראשונים ופוסקים, ואח"כ הן לומדות בעיון רב את נושא טהרת משפחה וחי אשות, לימוד המכשיר אותם כיועצות הלכה, שיכולות להשיב לשאלות המופנות אליהם מהארץ ומחו"ל, התשובות מלוות בהתייעצות קבועה עם הרב הנקין שליט"א והרב ורהפטיג שליט"א. במשך השנים הצטברו מאות שאלות ותשובות. ועתה זוכות היועצות להוציא ספר בשם "נשמת הבית", הצלחתי לעבור ולהתעמק בחלק גדול מן הספר נהייתי, החכמתי וגיליתי שאלות מגוונות מאוד בענייני הרייון לידה הנקה, לכל שאלה מוצמדת תשובה, התשובות נכתבו בבהירות והן מובנות לכל נפש. יש בתשובות גם התייחסות לנפש השואלת, התשובות מוכיחות את הצורך בבית המדרש של שרה שקדם לבית מדרשו של אברהם. חלק נוסף בתשובה נקרא "הרחבה", זהו חלק של ברור התשובה מתוך הש"ס ראשונים אחרונים פוסקים עד פוסקי דורנו, העמקה מאוד יפה שיכולה להעשיר גם תלמידי חכמים ורבנים שעוסקים בנושאים אלו. הספר "נשמת הבית" מצטיין בתוכן, בבהירות הדברים ברהיטות הלשון והנספחים הרפואיים שנלוו לספר שמשלימים והופכים למקשה אחת עם המקורות ההלכתיים, כל זה מבטיח שהוא יהיה חלק מהספריה של רבנים מצד אחד ולומדי תורה ומצד שני משפחות צעירות שמתמודדות בשאלות דומות.

"חילקן לאורייתא"!

אלה שכתבו
הרב משה ארנטיין
ראש כולל 'ארץ חמדה'

ישיבת ברכת משה - מעלה אדומים (ע"ר)

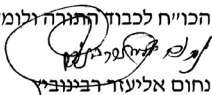
YESHIVAT BIRKAT MOSHE – MAALEH ADUMIM

בס"ד

יום שהוכפל בו כי טוב לסדר "אלה החוקים אשר צוה ה'... בין איש לאשתו" תשע"ז לפ"ק

מסורת עתיקה היא, שבהלכות טהרה נשים פוסקות הלכה. מסופר בגמרא (נדה י"ג, ב) בשם רבי יהודה הנשיא על מקרה קיצוני מאד: "חרשת היתה בשכונתנו - לא דיה שבדקת לעצמה, אלא שחברותיה היו רואות ומראות לה". עתה זכינו לראות ספר "נשמת הבית" בעריכת הר"ר יהודה ורעייתו הרבנית חנה הנקין, שליט"א, העוסק בכל הלכות טהרה - בנושאי היריון, לידה, הנקה, ואמצעי מניעה, בליווי נספחים רפואיים. המשיבות הן כולן נשים חכמות המשרתות כיועצות הלכה של מדרשת "נשמת" בראשות הרבנית חנה הנקין שליט"א. על כל נושא מובאות דעות הפוסקים ובמקום מחלוקת מוצעות דעות החולקים. בנוסף, יש לרוב הנושאים הסברים על פי המדע הרפואי המתקדם ביותר. עם כל זה, הסגנון הוא קריא ובהיר, וברור שכל תלמיד חכם, כולל דווקא גברים, יכול להרבות דעה מלימוד התשובות בנושאים החיוניים האלה.

יהי רצון שזכות הרבים תעמוד לרב יהודה ולרבנית חנה הנקין שליט"א ויזכו לראות דורות של תלמידי חכמים מצאצאיהם.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה,

נחום אליעזר רבינובitch

E-MAIL: office@ybm.org.il

מצפה נבו, מעלה אדומים 98410 MIZPEH NEVO, MAALEH ADUMIM

WEB SITE: <http://www.ybm.org.il>

טל. 02-5353655 ; פקס. 02-5353947 FAX.

בס"ד, תמוז תשע"ז

מכתב ברכה

זה כבר כמה שנים שנודע לנו שמה הטוב של "מדרשת נשמת" הפועלת רבות בתחום של טהרת המשפחה, בהוראה, בהדרכה ובמתן תשובות הלכתיות מוסמכות ומיידיות. יפה ומיוחד הוא החידוש של הכשרת והסמכת יועצות הלכה אליהן פונות כל מי שיש לה שאלה ומעדיפה לפנות בעניינים אלה לאשה ולא לאיש. היועצות עצמן מכירות את גבולות הגיזרה ויודעות מה הן יכולות לענות בעצמן ואימתי הן צריכות לשאול את הרבנים שיפסקו הלכה בשאלות שטעונות הכרעה.

כעת נוספה מדרגה חדשה עם ההוצאה לאור של הספר בו מרוכזות השאלות והתשובות, ואני מוכרח לציין כי אכן זהו ספר ערוך בטעם, כתוב בבהירות מקיף מבחינת מגוון הנושאים, וגם מבחינת העומק כשכל תשובה ניתנת בקיצור ויש עמה גם הרחבה מפורטת וברורה.

על כל אלה יבורכו ראשי המדרשה הלוא הם: **הרב יהודה הנקין שליט"א הרב יעקב ורהפטיג שליט"א**, והרבנית **חנה הנקין תליט"א**, הם אשר עומדים מאחורי כל הפעולות ועושים הכל בצורה מעוררת כבוד ומביאים לקידוש שם שמים.

עם זאת נראה לי שהספר המצוין הזה צריך להיות מופנה לרבנים, וליועצות ההלכה ולכל מי שעוסק בלימוד הנושא של טהרת המשפחה, ואין ספק שהספר הזה אכן יביא להם תועלת רבה וישר כוחם של הכותבות והעורכות, אולם נראה לי וצריך לומר שהספר אינו מתאים לכל אשה בביתה, לגביה נשאר הכלל הרגיל לפיו צריך להדריך את הנשים לפנות לרב או ליועצת ההלכה בשאלה, והם יענו את התשובה המתאימה לשאלתן, וכמובן ישמחו להיעזר בספר "נשמת הבית" ובצדק.

לסיום שוב שאו ברכה ממני המברך
אתכם על כל מפעלותיכם,

אריה שטרן

הרב הראשי לירושלים

הקדמת הרב יעקב ורהפטיג

בדורות קודמים עסקו נשים בעיקר בעבודות הבית ובגידול הילדים. נשים משפיעות שעסקו לא רק בענייני הבית היו מעטות וחריגות כדוגמת דבורה הנביאה. הפרשנים תמחו איך זה שאישה יכולה להיות שופטת. ומהם הסבירו שלא היתה שופטת ממש או שהיה זה מקרה חד פעמי.

גם בעבר היו תחומים בהם סמכו על מומחיות האישה כגון הכשרת הבשר ומיילדות. הרמב"ם כותב שאם האישה מומחית, סומכים עליה גם בשחיטה, וכן הוא מעיקר הדין.

היודע הלכות שחיטה ושחט בפני חכם עד שנעשה רגיל הוא הנקרא מומחה. וכל המומחין שוחטין לכתחלה בינן לבין עצמן. ואפילו נשים ועבדים אם היו מומחין הרי אלו שוחטין לכתחלה. (הלכות שחיטה פרק ד הלכה ד)

ובוודאי שסומכים עליה בדיני טהרת המשפחה, כמו שכתוב בתורה:

וְאִם טָהָרָה מְזוּבָּה וְסִפְּרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטָּהֵר. (ויקרא טו, כח)

בימינו מעמד האישה השתנה לגמרי. נשים היום תופסות משרות חשובות בכל התפקידים הציבוריים. אנו מוצאים נשים במדע, ברפואה, בכלכלה ועוד.

אחת המהפכות הגדולות התרחשה דווקא בתחום לימודי הקודש. דרך ארוכה עשו הנשים עד לימוד רציני של כל כתבי הקודש, תנ"ך תלמוד והלכה. ריבוי המדרשות ומכוני הלימוד לנשים מעיד על התשוקה הגדולה של הנשים ללימוד התורה.

כמו בשאר הנושאים וההלכות, כך גם בנושא טהרת המשפחה, המענה לשאלות ניתן בעבר על ידי רבנים. אך בשונה מנושאים אחרים, לא תמיד נח לאשה לשוחח עם גבר בנושאים אינטימיים אלו, ולרוב הבעל היה נשלח אל הרב המומחה.

הרב, עם כל רוחב ידיעותיו ולמדנותו, יכול לספק את הפסיקה ההלכתית; אך הוא אינו מסוגל להרגיש את מה שמרגישה האישה. לא פעם, שיקולי הפסיקה לוקחים בחשבון את ההרגשה של האישה והחוויה שהיא עוברת בדיני הטומאה והטהרה.

מסיבה זו, הרבנית חנה הנקין, ראש מדרשת נשמת, ובעלה הרב יהודה-הרצל הנקין, רב המדרשה, בהתייעצות איתי, הגענו להכנה שיש צורך להכשיר נשים שתילמדנה את נושא טהרת המשפחה על כל דיניה לעומק, את מקור הדין ויישומו בחיים המעשיים - בשונה בתכלית למה שלמדו עד אז מדריכות הכלות.

המטרה לא היתה להכשיר פוסקות, ולכן החלטנו על השם 'יועצות הלכה'. מטרתנו שהיועצות תעבוד יחד עם הרב המקומי ותפעל לפי פסיקותיו.

בתחילת הדרך לא ידענו כיצד תתפתח יוזמה זו, היעלה בדינו הדבר אם לאו. היום ב"ה ישנן למעלה מ- 100 בוגרות המוכשרות על ידינו הרבנים ועל ידי הרבנית נועה לאו, הנושאת ונותנת. כולן נבחנו ע"י ארבעה רבנים המומחים בהלכות טהרת המשפחה לקראת קבלת התואר 'יועצת הלכה'.

הקמנו בס"ד גם שלוחה בארה"ב בראשות הרב אהרן נפתלי אומן שהכשירה כבר שלושה מחזורים של יועצות הלכה המשמשות בלמעלה משלושים בתי כנסת בחו"ל.

עד היום נשאלו למעלה ממאתיים חמישים אלף שאלות שהגיעו מכל העולם. כאשר היועצות עונות בקו הטלפון או באינטרנט, הן מודרכות בעת הצורך ע"י הרב הנקין שליט"א ואני.

ב"ה אנו רואים כי הדבר הוא לכרכה גדולה, ואף הביא להעלאת המודעות, היישום וההקפדה על דיני טהרת המשפחה.

ספר ביכורים זה, נשמת הבית, הוא אוסף של שאלות שחזרו על עצמן במשך שנות הפעילות. התשובות נכתבו על ידי יועצות הלכה נבחרות אשר השקיעו בהן עמל רב, ונבדקו על ידי וע"י הרב הנקין. בטוחני שספר זה, המצטרף לספרים אחרים העוסקים בדיני טהרת המשפחה, יתרום את תרומתו המיוחדת לחיזוק נושא טהרת הבית ולקדוש שם שמים.

יעקב ורהפטיג

ראש תוכנית קרן אריאל בנשמת להכשרת יועצות הלכה

ע"ש אריאל אמיל הס ז"ל

דבר רכזת פרויקט הספר הרבנית מיכל רונס

התורה מלמדת שחובתה של היולדת להביא עולה וחטאת. העולה, על פי הר"י אברבנאל, מביעה את תודת היולדת על הזכות שנפלה בחלקה לחבור לקב"ה ביצירת אדם ובהבאתו לעולם, כמו גם על הצלתה מהצער והסכנה הכרוכים בלידה עצמה. אולם מה פשעה ומה חטאתה שתביא קרבן חטאת? בעיוניה לספר ויקרא כותבת נחמה ליבוביץ: "זכתה האשה להרגיש בה בעצמה ובכשרה את גדולת הבורא, ראתה, חשה, חייתה את יצירת הוולד בה - והרגישה בקטנותה, באפסותה, בעפר ואפר שבה, בטומאתה. ומשום כך תביא קרבן חטאת". לאמור: החוויה המרוממת המעלה אותה לגבהים, משמשת בה בעת כתזכורת לאפסותה וקטנותה.

אלה רחשי הלב בלידת ספרנו זה. מצד אחד החובה הנעימה להכיר תודה גדולה: זכינו ללמוד במדרשת נשמת בתכנית קרן אריאל להכשרת יועצות הלכה, לטעום את מתיקות לימוד ההלכה, ובזכות מו"ר הר"י ורהפטיג והרי"ה הנקיין - לצלול לעמקן של הלכות נידה. הכשרה זו העניקה לנו את היכולת המעשית לסייע לאלפי נשים בשאלות של טהרת המשפחה ובריאות האישה. בהמשך, בעבודתנו על חיבור התשובות שבספר זה, זכינו לברר את השאלות ממקורותיהם, ולשמש תלמידי חכמים.

וכיולדת המביאה את החטאת המבטאת את תחושת הקטנות - גם אנו, ככל שהתעמקנו בלימוד וחוויתנו את גדולתו, היקפו, עומקו ומורכבותו של עולם ההלכה, נוכחנו שוב ושוב בקטנותנו ביחס אליו.

פינו מלא תודה לכל מי שליוו אותנו במפעל זה: לרבנית חנה הנקיין, על עריכת התשובות ביסודיות ועל ההשקעה המקיימת את מדרשת נשמת ומפעל יועצות ההלכה. למו"ר הר"י ורהפטיג שהדריך אותנו בלימודינו ובכתיבתנו, במאור פנים ובנפש חפצה וגדול הוא שימוש אף יותר מלימודו. לרי"ה הנקיין המלווה מזה שנים את מפעל יועצות ההלכה ואת מלאכת הכתיבה, ואשר זמין לכל שאלה. ולשני הרבנים כאחד על שמזכים אותנו כבר שנים רבות לשמש תלמידי חכמים.

התשובות שנכתבו ע"י המשיבות, ואשר נקראו ע"י הר"י ורהפטיג, עברו לידיהם של העורכים הרב והרבנית הנקיין. מעבר לסגנונם הבהיר המציין מתוך דפי הספר, הוסיפו הרב והרבנית דיוק לשוני, קוהרנטיות הלכתית, ודקדוק בדברי הפוסקים. גם הרבנית

נועה לאו עברה על התשובות והוסיפה ניסוחים קולחים והערות חשובות. הודות לעמלם, הקורא יוכל לרוץ בספר זה.

תודותינו ליועצת ההלכה הרבנית ד"ר דינה צימרמן שעמדה לימיננו בבירור הצדדים הרפואיים שבספר, ולרב דוד ספרלינג שעמו התייעצנו בעת לימודנו בבית המדרש. בלב מלא צער אנו מזכירות את הרב איתם הנקין הי"ד שהיה שותף בעריכת חלק מהתשובות.

כ"כ התייעצנו עם גורמים מקצועיים בהכנת התשובות: ד"ר אלחנן בראון ויועצת ההלכה ד"ר אלירז ויינברג עברו על הנספחים הרפואיים; ד"ר אבישי מלכיאל, מיכל שונברון ועינת לב ענו על שאלותינו המקצועיות; ושרה (בלומברג) לב-ציון עבוד ייעוץ לשוני. תודה גם לחברותינו יועצות ההלכה הרבניות אילנה אלצפן, שירה מניטנטג, לורי נוביק, רותם גלסר, תרצה קלמן ואילת קמינצקי שהיו לנו לעזר רב. מאחורי הפרגוד עמדה המזכירה רבקה סבו אשר ללא ליוויה הנאמן, ספר זה לא היה רואה אור.

תודה גדולה לבני משפחותינו, התומכים בנו ומאפשרים לנו להקדיש מזמנינו ללימוד תורה ולמתן מענה לרבבות נשים להן זכות אנו לסייע ואותן לחזק בשמירת הלכות טהרת המשפחה.

אנו מודות לבורא עולם על שזכנו ליטול חלק במפעל יועצות ההלכה ובחיבור ספר זה, ומתפללות שהספר יתרום להגברת שמירת ההלכה, ושלא תבוא תקלה על ידינו.

בשם יועצות ההלכה המשיבות,

מיכל רונס

הקדמת הרבנית חנה הנקין

תכנית 'קרן אריאל' להכשרת יועצות הלכה במדרשת נשמת ע"ש אריאל אמיל הס ז"ל נולדה מתוך ניסיוני כאשת רב. בצעירותי, הקדשתי את רוב מרצי שמחוץ לבית ללמד נשים לשמור דיני טהרת המשפחה. נתקלתי פעם אחר פעם בנשים שאינן מביאות שאלה לרב, חלקן מקלות נגד ההלכה, וחלקן מחמירות ללא צורך על חשבון שלום הבית; ובנוסף רבות סובלות ממצוקות קשות בשל ענייני רפואה הנושקים לטהרת המשפחה. פניתי לבעלי הרב יהודה-הרצל הנקין ולרב יעקב ורהפטיג, ושניהם סמכו ידיהם על הכשרת נשים יראות שמיים ולמדיניות ככתובת הלכתית-נשית בטהרת המשפחה. בצד הלימוד ההלכתי העיוני, הוספנו לימודי השלמה ברפואת נשים בתחומים הנלווים לטהרת המשפחה על מנת לפתח כלים לסיוע מעשי. התכנית נפתחה באלול תשנ"ז, ומאז הוכשרו קרוב ל-120 יועצות הלכה. רובן משרתות בארץ, וחלקן תחת כנפי רבני קהילות בחו"ל. הר"י ורהפטיג והר"ה הנקין עומדים מאחורי היועצות בשאלות הדורשות פסיקה. בחרנו בשם 'יועצות הלכה' בכדי לבטא עמדה של צניעות וזהירות אל מול עולם פסיקת ההלכה.

לא שיערנו את מידת ההיענות מצד נשים למשאב החדש. מאז יציאתנו לדרך הובאו בפנינו מאות אלפי שאלות של נשים, מהארץ ומרחבי העולם היהודי. אלה הגיעו דרך 'הקו הפתוח ע"ש גולדה קושיצקי' ואתרי האינטרנט של המדרשה, וכן הופנו ליועצות הלכה בקהילה. לחלק גדול מהשאלות היו היבטים רפואיים או רגשיים.

ספר זה נולד לאחר שבע עשרה שנה של עבודת יועצות הלכה בשטח. אין הספר מתיימר לחדש הלכה כי אם לסדר את הדברים לטובת הלומדים והלומדות, מתוך תפילה לתרום לחיזוק שמירת הלכות הטהרה על צדן הנכון, ולפתרון מצוקות המעיבות על חיי זוגות רבים. מתוך אלפי השאלות שנשמרו במאגר שלנו, בחרנו ללקט בכרך זה שאלות שעוסקות בהיריון, לידה, ואמצעי מניעה. השאלות משקפות את הקורה בשטח היום, ובכך חשיבותן.

הספר מחולק לשני מדורים: תשובות, ונספחים רפואיים. כתשובה הקצרה סיכמנו את דברי יועצת ההלכה לשואלת. בפועל, בשיחה אישית ואף במענה בכתב לפונות לאתר שלנו- השיח בין השואלת למשיבה מתנהלת בצורה אישית, תוך הסבר מאיר פנים,

אמפתי ומפורט של המושגים וההלכה, בהתאם להבנתה של האישה בהלכה ורצונה לקבל מידע נוסף. פעמים רבות יועצת ההלכה תרחיב את השיחה לכלול עצה טובה ותמיכה רגשית, לכשנצרך. על מנת לא להלאות את הקוראים, בחרנו להביא את תמצית הדברים בתשובה הקצרה, ובעיקר את ההיבטים ההלכתיים. את הסבר התשובה הבאנו בהרחבה. הצמדנו לתשובות, בחלקו השני של הספר, נספחים רפואיים. ייתכן שהמידע הרפואי יהיה לתועלת אף למורי הוראה.

יועצות ההלכה ואלפי נשים אסירות תודה לשני פוסקי ההלכה הרי"ה הנקין והר"י ורהפטיג אשר פתחו את שערי העיסוק בהלכה-למעשה בפני נשים. ברצוני להודות לר"י ורהפטיג ולרבנית נועה לאו על השותפות הנפלאה בהובלת מפעל יועצות ההלכה ועל ההוראה המחכימה; ולרבנית מיכל רונס אשר הובילה ספר זה מחזון למציאות. הספר לא היה יוצא לפועל ללא התמסרותה; וחכמתה וטוב ליבה הפכו כל דיון לחוויה מחנכת. ברצוני להודות גם ליועצות ההלכה אשר עמלות במסירות אין-קץ, תוך יראת שמיים ואהבת האדם בכדי להרים את קרן הטהרה בישראל ולהנעים את חיי ההלכה על ציבור הנשים. יבורכו כולם בברכת ה'.

חיבור התשובות בהלכות הטהרה התחיל עוד בחיי בני וכלתי טהורי-הלב הרב איתם ונעמה הנקין הי"ד. האם שבורת-הלב מתנחמת מעט בתוספת התורה והטהרה בישראל ע"י ספר זה, בחינת תנחומיך ישעשעו נפשי.

החותמת בתפילה לברכת ה' על כל בתי ישראל,

חנה הנקין

ירושלים תוכב"א, תמוז תשע"ז

שער א

היריון

סימן א

תחתונית בז' נקיים באישה המנסה להרות

שאלה

אני בת 36 ומנסה להיכנס להיריון. מידי חודש, לאחר מספר ימים בתוך שבועת הימים הנקיים, מופיעים לי כתמים אדומים (גדולים מגודל גריס) על תחתונית לבנה בה אני משתמשת, ומאלצים אותי להתחיל לספור מחדש. אינני מצליחה להיטהר בזמן לימי הביוץ, והווסת (שהיא כשלעצמה מסודרת) מופיעה מספר ימים לאחר הטבילה. האם יש דרך לפתור את הבעיה?

תשובה

לכתחילה צריכה האישה ללבוש בשבעת הימים הנקיים תחתונים לבנים. במידה וראתה כתם אדום וגדול מכגריס על התחתון, עליה להתחיל בספירה מחדש. נשים רבות נוהגות ללבוש מגן תחתון (=תחתונית), במהלך כל החודש כדי לספוג הפרשות טבעיות באיזור, ורוב הפוסקים מתירים לנהוג כך גם בשבעה נקיים.

להרבה דעות, התחתונית אינה מקבלת טומאה. ולכן, אם לא היתה לאישה הרגשה אוסרת, גם כתם גדול ואדום שנראה עליה אינו אוסר אותה. אולם אם נראה כתם כזה על התחתונית בתוך שבועת הימים הנקיים, על האישה לבצע בדיקה פנימית מיידית, ודינה יקבע על פי המראה שעל עד הבדיקה בלי קשר לגודלו.

דין זה תקף לגבי נשים במצב רגיל. אולם לאישה הסובלת מכתמים¹ ומתקשה להיטהר,

¹ ייתכנו סיבות רבות ושונות לדימום וסתי-סדיר. מומלץ שאישה הסובלת מכתמים חוזרים ונשנים תפנה לרופא/ת נשים כדי לברוק את הגורם לדימום ולבחון את הפתרון הרצוי. ראו נספח רפואי א, מערכת הרבייה הנשית, ונספח רפואי ה, אמצעי מניעה.

ישנו דין שונה. במצב כזה יכולה האישה לכתחילה לשים תחתונת - בין לבנה בין כהה - בשבעה נקיים, ולא לבדוק את עצמה באופן מיידי גם אם ראתה כתם. בנוסף ניתן לדלג על בדיקות בימים בהם היא רואה כתמים, אולם אין לוותר על בדיקות בימים הראשון והשביעי של שבעה הנקיים.²

לפי תיאורך, במצב המסוים שלך, את יכולה לנהוג כאישה הסובלת מכתמים ולהתעלם מהכתמים אותם את רואה על התחתונת. יחד עם זאת, עלייך לעשות הפסק טהרה, בדיקה פנימית אחת ביום הראשון לנקיים ואחת ביום השביעי; ואם יימצאו נקיים מדם, תוכלי לטבול.

הרחבה

הגמרא בשבת יג ע"ב מבחינה בין 'ימי נידות' ל'ימי ליבון'. רש"י שם מסביר שימי ליבון הם ימי שבעה הנקיים, שבהם "צריכה להיות לובשת לבנים לבדיקה". נראה שמשמעותו הראשונית של המושג 'ליבון' ו'לבנים' היא במונח של מכוסב ונקי, ולפי זה פסקו הטור והשלחן ערוך³ שהאישה צריכה ללבוש בשבעה נקיים בגד תחתון נקי ובדוק מכתמים. אולם כבר כתבו ראשונים⁴ שהאישה צריכה ללבוש בשבעה נקיים בגדים תחתונים בצבע לבן, וכן לשים סדינים לבנים.⁵

בעל תורת השלמים⁶ מביא שני הסברים לצורך בלבישת לבנים. מצד אחד, חשוב שהבגד יהיה נקי כדי לוודא שאין עליו כתמים קודמים מימי הנידות, שעלולים ליצור

² עיינו עוד להלן סי' יד, מוך דחוק ובדיקות ז"נ לאחר לידה.

³ טור וש"ע יו"ד סי' קצו סע' ג. כך נפסק גם בערוך השלחן יו"ד סי' קצו סע' כב.

⁴ ספר הרוקח הל' נדה סי' שיז: "ולובשת בגדים חלוק לבן וסדין לבן על מטתה זהו ימי לבון". לשונו של הרוקח הובאה גם במרדכי, וכך פסק הרמ"א יו"ד קצו ג.

⁵ יש מקום להעיר שכיוון שנשים ישנות בימינו עם בגד תחתון צמוד לגוף, וסדינים לבנים אינם מצויים כל כך, אין צורך להקפיד על כך כיום. כך פוסקים הר"י ורהפטיג והרי"ה הנקין, שאין צורך בסדינים לבנים לכתחילה. לעומתם הר"ש לוי כותב שיש מקום להקל רק בשעת הצורך (שערי אורה עמ' 142). ועיינו בטהרה כהלכה עמ' רצו, הערה 78, שהחמיר בכך, ע"פ שש"ה (סי' קצו סע' ג, עמ' רפא אות ג) ואג"מ (יו"ד ח"ד סי' יז, אות כז). הגר"מ פיינשטיין חושש לכך שנשים לא יבחינו בין בגד תחתון מהודק לשאינו מהודק. הגר"ש וואזנר מציין שמעיקר הדין אין צורך גם בסדין לבן, אך פוסק להקפיד על כך לכתחילה, כיוון שזהו "מנהג ישראל הכשר", אך שבדיעבד או בשעת הדחק אין זה מעכב. הגר"ע יוסף, בטהרת הבית ח"ב עמ' רצג אות ד, מציין שיש בענין זה של סדינים ובגדים לבנים חילוקי מנהגים, וכל אדם ינהג כמנהג מקומו.

⁶ יו"ד סי' קצו ס"ק ו-ח.

סימן א: תחתונית בז' נקיים באישה המנסה להרות

ספק בנקיות האישה עכשיו. מצד שני, חשוב שהבגד לא יהיה צבוע, כדי לוודא את חזקת נקיותה של האישה עכשיו, בתוך שבעת הנקיים. רק לפי ההסבר השני יש צורך בבגד לבן ממש. יחד עם זאת מסכימים כל הפוסקים שבשעת הדחק או בדיעבד,⁷ עולה ספירת שבעה נקיים גם ללא לבישת לבנים.

בשנים האחרונות נפוץ נוהגן של נשים ללבוש מגן תחתון (=תחתונית) באופן קבוע, בכל ימי החודש, לספיגת הפרשות הגוף. נוהג זה עורר את השאלה האם מותר ללבוש תחתונית בשבעה נקיים. מצד אחד, התחתונית אינה מקבלת טומאה,⁸ אך מצד שני היא לבנה, וכתמים ניכרים עליה. בנוסף, לבישת תחתונית אינה תואמת את המנהג שהובא לעיל ללבוש בגדים לבנים.⁹

רוב פוסקי זמננו¹⁰ מתירים לבישת תחתונית בשבעה נקיים. השאלה העולה מכך היא כיצד להתייחס למציאת כתם ללא הרגשה על תחתונית בשבעה נקיים. לרוב הדעות, כתם שנמצא על תחתונית בימים שבהם האישה טהורה אינו אוסר את האישה, כיוון שהתחתונית עשויה מחומרים שאינם מקבלים טומאה. כך גם בתוך שבעה נקיים, אולם בימי הנקיים צריכה האישה ללבוש לבנים כדי לוודא שבאמת פסקה מלראות. לכן, אם היא מצאה כתם אדום וגדול מכגריס על התחתונית בז'נ', על אף שאינה נטמאת מאותו הכתם, עליה לבצע בדיקה פנימית מיידית כדי לוודא את חזקתה.¹¹

⁷ כגון כשהאישה בדרך ואין לה בגדים להחליף. כך נפסק ברמ"א ע"פ האגור (סי' אלף שעא) והגהות שערי דורא.

⁸ עיינו להלן סי' מד, כתמים על תחתונית ובגד סינתטי, בהרחבה.

⁹ אם היא לבנה בגלל החומר ממנו היא עשויה, שאינו בד. ואם היא צבוענית, בגלל שאינה לבנה.

¹⁰ כיוון שמדובר בתופעה של השנים האחרונות רק רבנים בני זמננו מתייחסים אליה, וכך פוסקים הר"י ורהפטיג והרי"ה הנקין. הר"ש וואזנר (שש"ה סי' קצו סע' ג' אות א עמ' רפא) כותב: "בז'נ יכולה לילך עם תחבושת העשויה לספיגת זיעה ואין לחוש שטיפת דם תספג בה". הגרש"ז אויערבאך כותב בתשובה לשאלת הרב דוד דודקביץ, האם מותר ללבוש תחתונית בז' נקיים, כך: "בז' נקיים ודאי טוב, שהרי הן לבנות; אך צריך גם סרינים לבנים אם הן זוות, ובצבעונים אמרנו שאינם מקבלים טומאה" (תשובת הגרש"ז אויערבאך צוטטה במאמר של הר"ש לוי בכתב העת צהר, גליון כ', תשס"ה, עמ' 21 - 23). על בסיס תשובה זו כותב הר"א קנוהל, (איש ואישה עמ' 101 וכן עמ' 144 והערה 21 שם), שגם לאישה ללא בעיות מיוחדות מותר לשים תחתונית בשבעה נקיים, ובתנאי שמדובר בתחתונית שניתן לראות עליהן מראה דמי. הר"ז בן שלמה (אורות הטהרה עמ' 278 - 279) כותב שניתן להשתמש בתחתונית בז'נ לכתחילה, ואף יש להן עדיפות על תחתון לבן, כיוון שהן לבנות תמיד ואינן מתכהות עם הזמן.

¹¹ כך פוסקים הר"י ורהפטיג והרי"ה הנקין. פסיקה זו היא מעין פשרה בין הדעות המתייחסות לכתם על תחתונית בז'נ כמו לכתם על גבי תחתון לבן, לבין הדעות המקלות בתחתונית כמו בימי טהרתה של

יחד עם זאת, חכמים הקלו לאישה המתקשה להיטהר וסובלת מכתמים¹², ללבוש צבעוני כדי להצילה מכתמים.¹³ אחרונים¹⁴ מציינים שקולא זו קיימת גם בשבעה נקיים. פוסקים בני זמננו¹⁵ כותבים שבמקום ללבוש צבעוני, ניתן ואולי אף עדיף להשתמש

האישה.

לעומת זאת, לדעת הר"ש לוי, כתם אדום וגדול מכגריס על תחתונית מטמא את האישה תמיד, ואין צורך בכדיקה פנימית. זאת לאור פסיקתו להחמיר בתחתונית כיוון שהיא עשויה ככלי וצמודה לגוף (שערי אורה, עמ' 89 - 90). הר"ש לוי חולק על הר"א קנוהל בהבנת תשובתו של הגר"שז אויערבאך שצוטטה בהערה הקודמת. לדבריו (הובאו בכתב העת צהר גליון כ', תשס"ה, עמ' 21 - 23) אמנם הרב אויערבאך התיר לבישת תחתונית בז"נ על גבי תחתון לבן, אבל אם נמצא עליה כתם הרי הוא מטמא, וזאת משמעות הבחנתו בין תחתון לבן לתחתון צבעוני, שעל גביו אין ללבוש תחתונית בז"נ. פירושו של הרב לוי לדברי הרב אויערבאך קשה לענ"ד, והדברים צריכים עיון. דעה אחרת הביא הרב זכריה בן שלמה. הוא ממליץ על לבישת תחתונית בז"נ, ומוסיף: "כבר מבואר לעיל שכתם שנמצא על אמצעי הגיינה חד פעמיים טהור הוא משום שחשוב כדבר שאינו מקבל טומאה" (אורות הטהרה עמ' 278 - 279).

¹² ההגדרה מי נחשבת כ'אישה המתקשה להיטהר' אינה תמיד פשוטה. פוסק ההלכה צריך לקחת בחשבון את הנתונים הרפואיים, הנפשיים והזוגיים של האישה ובעלה יחד עם הנתונים ההלכתיים, ולהכריע מתי ניתן להגדירה כך ולהקל. מצבים פשוטים יותר הם, למשל, אישה שיותר משישה שבועות אחרי לידה אינה מצליחה להיטהר, או אישה שסותרת ספירת שבעה נקיים פעמיים ויותר בגלל כתמים מטמאים או בדיקות לא נקיות.

¹³ רמ"א י"ד ס' קצ ס' י', ע"פ נדה סא ע"ב ורמב"ם הלכות אסו"ב פ"ט הל' ז.

¹⁴ הגר"ש וואנר (ש"ה ס' קצ עמ' קעא, אות ט) מתיר זאת רק באישה שאינה יכולה להיטהר לבעלה, ורק בימים האמצעיים של שבעה נקיים ואחרי שאלת חכם, כהוראת שעה בלבד. הגר"מ אליהו (דרכי טהרה עמ' כב) מביא את כל הדעות ופוסק להלכה שאישה שיש לה הרבה כתמים תשאל חכם איך לנהוג ולהקל בבגדים צבעוניים. כך גם פוסק הר"י פרקש (טהרה כהלכה עמ' רצז). הגר"ע יוסף (טהרת הבית ח"ב ס' י"ג, הל' ד במשמרת הטהרה, עמ' רצג - רצז) דן בנושא זה. לדבריו לפי פסיקת השו"ע שהובאה לעיל, שדי בבגדים נקיים ובדוקים מדם, פשוט שניתן ללבוש צבעונים אף בשבעה נקיים. הוא מביא שורת פוסקים המחמירים ללבוש דוקא לבן בז"נ, גם כשהאישה סובלת מכתמים, אך חולק עליהם בטענה שמרגע שהאישה עשתה הפסק טהרה מוגדר מצבה כ'חזקת טהרה', ולכן אין להבחין כאן בין ז"נ לבין ימי טהרתה. עוד הוא דן בדעת הפוסקים שרק בשלשת הימים הראשונים של ז"נ אין ללבוש צבעוני ודוחה אף אותה (בהסתמך על תשובת המעיל צדקה בסי' סב וכן שו"ת ברית יעקב י"ד ס' נח), ולבסוף מתיר לבישת צבעונים בז"נ אף לכתחילה לאישה שעלולה לראות כתמים. יש לציין שהר"ש לוי (שערי אורה עמ' 142) החמיר בענין זה, וכתב שרק אישה שיש לה פצע יכולה ללבוש זמנית צבעוני בז"נ, אך אישה הסובלת מכתמים (כגון מינקת או נוטלת כדורים) לא תלבש צבעונים.

¹⁵ הר"י פרקש (טהרה כהלכה עמ' פ') כותב שבמידה והדובר אפשרי, ייתכן שעדיף במצב כזה לשים פד שאינו מקבל טומאה על פני צבעוני. בעמ' רחצ הוא חוזר ואומר במפורש שפד עדיף על צבעוני, "וזה מהודר יותר". בעמ' פ, בהערה 15* הוא כותב כך: "אלא שבנוגע לז"נ (=לבישת פד לאישה המתקשה

סימן א: תחתונית בז' נקיים באישה המנסה להרות

בתחתונית, שאינה מקבלת טומאה. כמצב כזה, אין האישה צריכה לבדוק את עצמה מיד אם ראתה כתם על התחתונית, אלא אדרבה, היא סומכת על דיני כתמים ומבצעת את הבריקות ההכרחיות בלבד, בימים א' וז', כדי להצליח להיטהר.

נ.ל.

להיטהר בגלל כתמים) לא מצאתי מי שידבר בזה. ולכאורה הוא היתר מבורר - שהרי לא מצינו בשום מקום שתהיה חייבת להלך בז"נ דוקא בבגד המקבל טומאה, ורק הקפידו שיהיה בגד לבן ונקי וברוק מכתמים כו'. לאורך גיסא, הרי שעפ"ז יטהרו כל הכתמים הנמצאים בז"נ. ושאלתי כמה וכמה מגדולי המורים ולרבותי בשימוש חכמים, ואין מגיד לי דבר ברור בזה - אף שבהשקפה ראשונה נראה לכולם כנכון מאד". הר"א קנוהל (איש ואישה עמ' 101) מתיר כאמור לבישת תחתונית לכתחילה בז"נ, ומציין ש"תחתוניות אלו יכולות לסייע לרב הפוסק בעת מקרים מסופקים...". הר"ש לוי (שערי אורה עמ' 89) מחמיר בכתם על גבי תחתונית, אך אם יש סיבה נוספת להקל, כמו למשל אישה שיש לה התקן תוך-רחמי המוצאת כתם על תחתונית, אפילו בז"נ, הוא מקל לטהרה, בצירוף הספק שאולי זהו דם מכה (צהר גליון כ, עמ' 23). הר"ז בן שלמה (אורות הטהרה עמ' 312) כותב שכתם הנמצא על גבי דבר שאינו מקבל טומאה בז"נ, אינו מטמא, משום שלא גזרו בו חכמים כלל, ולכן מותר וראוי להניח תחתונית לכתחילה כדי לקלוט את הכתמים. לדבריו "ז"נ צריכים להיות נקיים מדם טמא הגורם טומאה, אך אין הכרח שיהיו נקיים מדם שהוכרעה ההלכה לגביו שהוא טהור לא משום המראה אלא משום תנאי כתמים".

סימן ב

עונות פרישה בהתחלת היריון

שאלה

אני מאחרת ביומיים בקבלת המחזור, ועתה קבלתי תוצאה חיובית בערכה ביתית לבדיקת היריון. האם אוכל לוותר על עונת הפרישה אשר חלה הלילה, בעקבות התוצאה החיובית? בעלי יוצא מחר לחודש מילואים ואני חוששת להיאסר מהבדיקה.

תשובה

אישה בהיריון מוחזקת כמסולקת דמים רק לאחר ש'הוכר עובר' - כלומר לאחר שלושה חודשים מליל הטבילה. פוסקים רבים סוברים שאף בימינו, גם אם ההיריון הוכח ע"י בדיקה מדויקת, עדיין חייבת האישה לחשוש לימי הפרישה עד שיעקר הווסת; וכך יש לנהוג בדרך כלל. וסת קבוע נעקר לאחר שעברו שלוש עונות ללא ראיית דם, ואילו וסת שאינו קבוע נעקר לאחר פעם אחת. בפועל, רוב הנשים היום אינן בעלות וסת קבוע, והן תצטרכנה לשמור על עונת פרישה בחודש הראשון בלבד.

אמנם במצבכם, שאתם עומדים לפני פרידה ארוכה, ניתן להקל כדעת הפוסקים המסתמכים על בדיקת היריון כדי לקבוע את סילוק הדמים, ולא מחייבים בדיקת עונה במצב זה.

הרחבה

אישה מוגדרת כמעוברת לעניין סילוק דמיה משהוכר עובר¹. הגמרא קובעת שהכרת

¹ נדה ז ע"ב.

סימן ב: עונות פרישה בהתחלת היריון

העובר היא לאחר שלושה חודשים,² וכך גם מובא באחרונים.³ לכן היא חייבת לפרוש סמוך לווסתה עד שתחזיק כמעוברת.⁴ הפוסקים נחלקו אם טעם הדבר הוא מפני שבאותם ימים נדרשו שלושה חודשים לוודא קיומו של היריון,⁵ ולכן היום, כשניתן לוודא היריון דרך בדיקה, ולאור השתכללותן של בדיקות היריון, תיחשב האישה מסולקת דמים כבר מתחילת ההיריון ועל כן לא תחוייב לפרוש סמוך לווסתה; או שמא הטעם הוא שרק לאחר שלושה חודשים העובר מכביד ומונע הפרשת הדם, ולכן האישה עלולה לראות דם גם כשידוע שהיא מעוברת.⁶

לדעת השבות יעקב⁷ אישה נחשבת למסולקת דמים מהרגע שבו היא יודעת שהיא בהיריון. בדומה לכך, באגרות משה כתב בכמה מקומות שניתן לסמוך על בדיקת רופא, אפילו טרם מלאו להיריון שלושה חודשים, מכיוון שנשתנו הטבעים "שתיכף משנתעברה פסקו דמיה";⁸ ואף אם האישה רק מרגישה בעצמה באופן ברור שהיא בהיריון, יש להקל.

לעומת זאת, בסדרי טהרה⁹ כתב כי האישה נחשבת למסולקת דמים רק מהחודש השלישי להיריונה, כיוון שעד אז היא עלולה לראות דם כי ראשה ואיבריה עדיין אינם כבדין עליה.¹⁰ וכן כתב בשו"ת שבט הלוי¹¹ שאף בזמננו כאשר ניתן לדעת בבירור אם

² שם ח ע"ב.

³ שו"ת עבודת הגרשוני סי' כא, שו"ת שבות יעקב ח"א סי' עא, חכמת אדם כלל קח סע' ג, וכ"פ בשיעורי שבט הלוי סי' קצד ס"ב אות ב.

⁴ יו"ד סי' קפד סע' ז. שיעור הכרת העובר הוא ג' חדשים, יו"ד סי' קפט סע' לג.

⁵ כך משתמע מתמר, "זיהי כמשלש חדשים וגומר", נדה ח ע"ב.

⁶ ראו בהמשך שמבחינה רפואית, אישה עלולה לראות דם בשלושה החודשים הראשונים להיריון ולעתים לאחר מכן אף בהיריון תקין.

⁷ שבות יעקב ח"א סי' עא. בשבות יעקב דן לעניין הפלה וגיל היריון, אמנם הדברים שייכים גם לשאלתנו בהכרת ההיריון וסילוק הרמים. גם בזמן הגמרא היו הנשים מסולקות דמים מתחילת ההיריון, אך הן לא ידעו בוודאות למה וסתן מתעכב. לכן הגמרא קבעה שאישה נחשבת למסולקת דמים רק משניכר עוברת.

⁸ אג"מ יו"ד ח"ג סי' נב, ועוד מקומות.

⁹ ס"ט יו"ד סי' קצד סע' ז.

¹⁰ וכן כתב בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קלז ובח"י סי' קכט. לכן עדיין צריכה לחשוש לווסתה אף אם ההיריון מוכח. וכן בח"י סי' קלז שם. ר' עקיבא איגר (מהרורה קמא סימן קכ"ח) כתב שגם אם אינה רואה דם מהתחלת ההיריון – היא עדיין אינה נחשבת למסולקת דמים. "לע"ד הא הסילוק דמים הוא רק משהוכר עוברת, ואף דעינינו רואות בנשי דידן דמיד כשנתעברו מסולקות דמים ונשתנו הטבעים".

¹¹ ח"ד סי' צט אות ח.

אישה בהיריון על ידי בדיקה רפואית, בכל זאת אין לה דין מסולקת דמים עד שיעברו שלושה חודשים, משום שחילוף הזמן, ולא וידוא ההיריון, הוא הגורם לסילוק הדמים. בתשובה נוספת¹² יצא בהריפות נגד מי שמקל לפני שעברו שלושה חודשים, שמכשיל את הרבים. כך לדעתו הוא פשט הסוגיא, וכן מפרשים הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א, שנדרשים שלושה חודשים מלאים עד שאישה מוחזקת כמסולקת דמים. כך גם פסקו רבים מבין פוסקי זמננו.¹³ לשיטתם, רק לאחר שלושה חודשים מתקיימים שני התנאים ההכרחיים: הפסקת המחזור החודשי, ואיבריה כברין עליה; ורק אז תוחזק כמסולקת דמים שאינה חוששת לווסתה.¹⁴

כך פסק גם הגר"ע יוסף בטהרת הבית,¹⁵ והעיר שהגר"מ פיינשטיין בקונטרס חזר בו ממה שכתב מתחילה להקל ("הדר הוא לכל חסידיו").¹⁶ אולם הרי"ה הנקין ציין שהעורך של שו"ת אגרות משה טען בתוקף שהגר"מ פיינשטיין ביאר שלא חזר בו מדעתו שאפשר לסמוך על בדיקת היריון להחזיק אישה כמסולקת דמים, זולת מה שכתב להחמיר בחיבור הלכות באנגלית לבעלי תשובה, על מנת שלא לכלבלם.¹⁷

¹² שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קיד.

¹³ כפי שמבואר ב"י סוף סי' קפט, וכן בשו"ת חתם סופר ח"ב יו"ד סי' קסט. וכן נפסק בטהרת הבית סי' ב ס"ק ז, שעורי שבט הלוי סי' קפד סע' ז א, בדי השולחן סי' קפד סע' ז בביאורים ד"ה משהוכר עוברת. וראו עוד שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קמט.

¹⁴ וראו בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קלו שאישה שיש לה וסת פעם בשלושה או בארבעה חודשים ונתעברה והוכר עוברת, שוב אין לה לחוש אף שלא עברו שלשה וסתות שלה, והטעם שהרי דמיה מסולקים מטעם שראשה ואבריה כברין.

¹⁵ ח"א עמ' פב-פד. עיינו גם אגמ"מ יו"ד ח"ג סי' נב לגבי ההשוואה בין מעוברת למניקה, שבשתיהן "נשתנו הטבעים" בימינו. הגר"ע יוסף ציין לפוסקים רבים שנטו להקל, אך לבסוף הכריע להחמיר.

¹⁶ בדומה לכך, נפסק בשו"ת ויען יוסף יו"ד סי' קיט, שעד ג' חודשים אישה היא ככל הנשים וחוששת לווסתה הראשון בין לקולא בין לחומרא.

¹⁷ יו"ד ח"ד סי' יז. הרי"ו ורהפטיג מציין שנכח כאשר מסר הרב משה טנדלר, חתנו של הגר"מ פ, שלפני מותו אמר לו הגר"מ פ שהוא שמח שמעולם לא חזר בו ממה שכתב בספריו. לדעת הרי"ו ורהפטיג, אין צורך לסבור 'נשתנו הטבעים' אלא נשתנתה הידיעה: הקדמונים תלו את סילוק הדם בהכבדת העובר, אך היום ידוע שהגורם הוא הורמונלי, שהורמוני ההיריון מונעים את השלת רירית הרחם והדימום המחזורי. אף לדברי הגמרא והראשונים שהאישה נקראת מעוברת לעניין סילוק דמים רק לאחר ג' חודשים, אם יתחדש סוג חדש של סילוק דמים (כגון משימוש בגלולות), נוכל לסמוך על הידיעה ולא יהיה צורך לחשוש לווסת הקודם. גם כאן התחדש דבר, והוא התוצאה החיובית של בדיקת ההיריון המוכיחה שהאישה בהיריון ודאי—ואז האישה יודעת שהיא מסולקת דמים (ונוכל לכנותה באותה מידה 'מעוברת' או 'מסולקת דמים לבדיקת היריון'); בנוסף לכך, כל הבדיקה נעשית בגלל איחור הווסת, דבר שכבר

סימן ב: עונות פרישה בהתחלת היריון

סיכומו של דבר: לדעת רוב הפוסקים אין לסמוך על בדיקה רפואית להחזיק אישה כמסולקת דמים קודם ג' חדשים להיריונה, אבל בשעת הדחק, כבמקרה שלפנינו, אפשר להקל כדעת האגרות משה ולא להצריך בדיקה.¹⁸

שלא בשעת הדחק, בעלת וסת שאינו קבוע תחשוש פעם אחת בלבד לווסת החודש, לווסת ההפלגה ולעונה בינונית,¹⁹ ואלו נעקרים בפעם אחת.²⁰ היות שבימינו רוב הנשים אינן רואות דם כבר מתחילת ההיריון, והיות שלרוב אינן בעלות וסת קבוע, על אף שלא תוחזקנה כמסולקות דמים עד לחודש השלישי להיריון, למעשה תחול עליהן עונת פרישה רק בחודש הראשון.²¹

לעומת זאת, על בעלת וסת קבוע ליום החודש לחשוש לווסתה עד תום החודש השלישי להיריונה.²² על בעלת וסת הפלגה לחשוש לווסתה פעם אחת בלבד ולאחריה ממילא אינה יכולה למנות הפלגה מהראייה האחרונה.

ישנן נשים הרואות דם בזמן ההיריון. לפעמים דימום זה מופיע אחת לחודש גם במשך כמה חודשי היריון. אישה שרואה דם לאחר שהחזקה כמסולקת דמים צריכה לפרוש כווסת שאינו קבוע,²³ אך אינה חייבת לחשוש לעונה בינונית.²⁴

מביא למחשבה שהיא בהיריון ומסולקת דמים. ואף למחמירים לחייבה לבדוק בימי פרישה, אם אין לה וסת קבוע הרי חשש חודש והפלגה וכן ע"כ של פעם זו עבר כבר, ולכן עשתה בדיקת היריון; ולחוש בחודשים שאח"כ לעו"ב כדעת הגר"מ אליהו וצ"ל נראה כחומרא גדולה ורוב הפוסקים חולקים עליו (ועיינו במאמר "עונה בינונית בימינו" מאת הר"י ורהפטיג בתחומין כ"ד תשס"ד עמ' 242-235).¹⁸ יש לצרף להיתר את הדעה שהיוצא לדרך צריך לפקוד את אשתו אפילו סמוך לווסתה, ועיינו ש"ע ורמ"א יו"ד סי' קפד סע' י.

¹⁹ יו"ד סי' קפט סע' א וכן ש"ך ס"ק א.

²⁰ יו"ד סי' קפט סע' טו, ושיעורי שבט הלוי סי' קפט סע' לג ס"ק ב.

²¹ בדרכי טהרה עמ' פד כתב להמשיך לחשוש לעו"ב ביום השישים וגם ביום התשעים, אך הר"י ורהפטיג סובר שזו חומרא גדולה וא"צ לנהוג כך. ובשערי אורה (עמ' 232) פסק להקל לאחר עונה אחת שלא ראתה בה.

²² שיעורי שבט הלוי סי' קפט סע' לג ס"ק ב. אפילו אם עברו ג"פ תאריכי וסתה הקבוע ולא ראתה, יש לחוש לחומרא, שלא נעקר הווסת. כלומר תצטרך לחשוש שוב לווסתה הקבוע לאחר תום תקופת סילוק דמים. ראו להלן סי' יט, עונות פרישה וקביעת וסת בכ"ד חודש לאחר לידה.

²³ אך אינה קובעת וסת. יו"ד סע' קפט סי' לג, כשיטת הראב"ד בתוה"ב בית ז' שער ג' יב ע"א.

²⁴ שיעורי שבט הלוי קפט סע' לג ס"ק ה. בדי השלחן סי' קפט סע' לג ביאורים ד"ה לראיה שתראה, לאחר סיום ימי העיבור וההנקה חוזרת לחשוש לווסתה הקבוע שהיה קודם כניסתה להיריון.

במקרה של כל דימום בהיריון מומליץ להיבדק אצל רופאת נשים. במקרה של דימום וכאבים באזור האגן או הבטן, יש להיבדק אצל רופאה באופן מיידי כדי לשלול התפתחות היריון חוץ-רחמי שיכול ליצור מצב של פיקוח נפש.

ש.ב.